

Крицька Ірина Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Krytska Iryna
Candidate of Legal Sciences, Docent, Associate Professor
Department of Criminal Procedure
Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0003-3676-4582

DOI: 10.25313/law-2026-3-97-4

СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У РАЗІ ЗАВЕРШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ БЕЗ ЗАСУДЖЕННЯ ОСОБИ

STANDARDS FOR ENSURING THE PRESUMPTION OF INNOCENCE IN CASE OF COMPLETION OF CRIMINAL PROCEEDINGS WITHOUT CONVICTION OF A PERSON

Анотація. Вступ. Актуальність пропонованої проблематики обумовлюється тим, що домінуюча частина наукових праць, що висвітлюють питання дотримання презумпції невинуватості, переважно сконцентровані на проблемах, пов'язаних із першим її аспектом, що діє в межах кримінального провадження, яке триває. Натомість у цій статті пропонується сфокусувати увагу на другому аспекті, який виникає у разі припинення кримінального провадження, насамперед у випадку його закриття.

Мета. З'ясування та розкриття змісту основних стандартів презумпції невинуватості у її другому аспекті, що діє у разі завершення кримінального провадження не обвинувальним вироком суду.

Матеріали і методи. Вихідною емпіричною основою статті стала низка рішень Європейського суду з прав людини, присвячених питанням дотримання статті 6 § 2 Європейської конвенції з прав людини. Крім того, приділено увагу також і аналізу дотичних постанов Верховного Суду.

У процесі дослідження авторкою було застосовано герменевтичний метод задля забезпечення належного розуміння текстів судових рішень як Верховного Суду, так і Європейського суду з прав людини. Компаративний (порівняльно-правовий) метод застосований у межах співставлення окремих положень вітчизняного кримінального процесуального права з європейськими стандартами захисту прав людини. Формально-юридичний метод використовувався для з'ясування змісту норм законодавства, наприклад ст.ст. 124, 126, 127–129 Кримінального процесуального кодексу України. Застосування формально-логічного методу сприяло формулюванню належного понятійно-категоріального апарату дослідження.

Результати. Констатовано, що вирішення питання про процесуальні витрати у разі звільнення від кримінальної відповідальності допускається в ухвалі про закриття кримінального провадження, зокрема і шляхом їх покладення на підозрюваного, обвинуваченого – проте, національні суди, ухвалюючи відповідне рішення повинні обмежуватися лише вказівкою на існування достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Також з'ясовано, що прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності не порушує принципу презумпції невинуватості, однак відповідна ухвала суду не повинна містити стверджувальних висновків про вчинення особою конкретного кримінального правопорушення. Резюмовано допустимість вирішення цивільного позову щодо обставин, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення, надалі в порядку цивільного судочинства переважно співставно із концептуальним змістом другого аспекту презумпції невинуватості, однак при вирішенні цього питання суди мають визначати вимогу про компенсацію на основі деліктного права в інших правових рамках, ніж ті, що стосуються кримінального провадження.

Перспективи. Розвиток наукових досліджень доцільно проводити шляхом більш поглибленого аналізу правил, якими мають керуватися судді при вирішенні питання про розподіл процесуальних витрат, а також висвітлення аспектів можливого відшкодування шкоди особі, справа стосовно якої не була завершена обвинувальним вироком.

Ключові слова: відшкодування шкоди, звільнення від кримінальної відповідальності, права людини, презумпція невинуватості, процесуальні витрати, цивільний позов.

Summary. Introduction. The relevance of the proposed issues is due to the fact that the dominant part of scientific works that highlight the issue of compliance with the presumption of innocence are mainly focused on problems related to its first aspect, which operates within the framework of ongoing criminal proceedings. Instead, this article proposes to focus attention on another aspect that arises in case of termination of criminal proceedings, primarily in the event of their closure.

Purpose. Clarification and disclosure of the content of the basic standards of the presumption of innocence in its second aspect, which operates in case of the conclusion of criminal proceedings not by a guilty verdict.

Materials and methods. The initial empirical basis of the article was a number of judgments of the European Court of Human Rights, devoted to the issues of compliance with Article 6 § 2 of the European Convention on Human Rights. In addition, attention was also paid to the analysis of the relevant decisions of the Supreme Court.

In the process of research, the author applied the hermeneutic method to ensure proper understanding of the texts of court decisions of both the Supreme Court and the European Court of Human Rights. The comparative method was applied within the framework of comparing individual provisions of domestic criminal procedural law with European standards for the protection of human rights. The formal-legal method was used to clarify the content of legislative norms, for example, Articles 124, 126, 127–129 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The use of the formal-logical method contributed to the formulation of the appropriate conceptual and categorical apparatus of the study.

Results. It was found that the resolution of the issue of procedural costs in case of release from criminal liability is allowed in the decision on the closure of criminal proceedings, in particular by imposing them on the suspect, the accused – however, national courts, when adopting the relevant decision, should limit themselves only to indicating the existence of sufficient evidence to suspect a person of committing a criminal offense. It was also found that the adoption of a decision on release from criminal liability does not violate the principle of the presumption of innocence, although, the relevant court decision should not contain affirmative conclusions about the commission of a specific criminal offense by a person. The admissibility of resolving a civil claim regarding circumstances related to the commission of a criminal offense in the future in civil proceedings is summarized, mainly in line with the conceptual content of the second aspect of the presumption of innocence, however, when resolving this issue, courts should determine the claim for compensation based on tort law in a different legal framework than those relating to criminal proceedings.

Discussion. It is advisable to develop scientific research through a more in-depth analysis of the rules that judges should be guided by when deciding on the distribution of procedural costs, as well as highlighting aspects of possible compensation for damage to a person whose case was not concluded with a guilty verdict.

Key words: compensation for damage, releasing from criminal liability, human rights, presumption of innocence, procedural costs, civil lawsuit.

Постановка проблеми. Одним із фундаментальних принципів, що визначає сутність і спрямованість кримінальної процесуальної діяльності, є презумпція невинуватості, концептуальний зміст якої закріплено не лише у ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК), але й на конституційному рівні у ст. 62 Основного Закону України, так само як в низці міжнародних документів, що визначають каталог основоположних прав і свобод людини (як, наприклад, Загальна декларація прав людини (ст. 11), Міжнародний пакт про громадянські й політичні права (ст. 14), Європейська конвенція з прав людини (ст. 6) тощо).

Водночас, більш поширеним підходом до розуміння парадигмального змісту презумпції невинуватості є класичний її аспект, що пов'язаний із вихідними процесуальними гарантіями в контексті самого кримінального провадження, насамперед, щодо вимог про тягар доказування і стандарт доказування поза розумним сумнівом, правові презумпції факту та права, досудову публічність, недопустимість пе-

редчасних заяв суду першої інстанції або інших державних службовців про винуватість обвинуваченого тощо. Натомість, на наш погляд, не менш важливо приділити увагу аналізу другого, т. зв. «репутаційного» аспекту, який стосується гарантій захисту осіб, яких було виправдано за кримінальним обвинуваченням або щодо яких кримінальне провадження було припинено, від упередженого ставлення з боку державних службовців та органів влади так, ніби вони фактично винні у вчиненні інкримінованого їм кримінального.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання презумпції невинуватості були предметом наукової розробки науковців — фахівців у галузях як кримінального процесуального права, так і кримінального права. Зокрема, Ю.В. Баулін у своїй дослідженнях, присвячених матеріальним аспектам звільнення від кримінальної відповідальності, зупинявся також на аналізі проблем дотримання стандартів презумпції невинуватості у разі завершення провадження в такий спосіб [1]. І.В. Гловюк

на прикладі справи ЄСПЛ «Mamaladze v. Georgia» розглянула випадки порушення презумпції невинуватості у разі допущення витоку інформації про підозрюваного дізнавачами, слідчими, прокурорами, співробітниками оперативних підрозділів [2]. Науковиці Т. В. Дуюнова та Л. В. Півненко дослідили поняття та зміст основоположного конституційного принципу презумпції невинуватості, а також визначили його місце та роль у сфері кримінального судочинства [3]. Не менш важливим для розуміння парадигмального змісту презумпції невинуватості не лише як засади кримінального провадження, але й як фундаментального конституційного принципу є аналіз, проведений О. В. Капліною [4, с. 281–289]. Питання співвідношення між окремими елементами змісту ст. 17 КПК, а саме презумпцією невинуватості та забезпеченням доведеності вини розглядається у роботі О. Г. Журавльова [5]. Реалізація концептуального змісту презумпції невинуватості у міжнародному кримінальному процесі, зокрема і з огляду на міжнародну та європейську практику розкрито в роботі С. С. Калинюк [6]. Поглиблений аналіз нормативно-правового змісту презумпції невинуватості як засади кримінального провадження (тобто в першому її аспекті) знайшов своє місце в дисертації В. П. Любавіної [7]. Концептуальні підходи щодо презумпції невинуватості як основоположного принципу права елемента права на справедливий суд покладені в основу роботи Т. І. Фулей [8]. Водночас, більшість із цих наукових праць були присвячені аналізу саме першого аспекти презумпції невинуватості. Натомість, проблематиці відповідності прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності стандартам презумпції невинуватості, була приділена увага в роботах О. О. Дудорова [9] — однак це розкриває лише один із можливих векторів аналізу другого аспекту, до того ж насамперед з кримінально-правового погляду.

Зважаючи на це, **метою статті** є з'ясування та розкриття змісту основних стандартів презумпції невинуватості у її другому аспекті, що діє у разі завершення кримінального провадження не обвинувальним вироком суду.

Матеріали і методи. Вихідною емпіричною основою статті стала низка рішень Європейського суду з прав людини, присвячених питанням дотримання статті 6 § 2 Європейської конвенції з прав людини. Крім того, приділено увагу також і аналізу дотичних постанов Верховного Суду.

У процесі дослідження авторкою було застосовано герменевтичний метод задля забезпечення належного розуміння текстів судових рішень як Верховного Суду, так і Європейського суду з прав людини. Компаративний (порівняльно-правовий) метод застосований у межах співставлення окремих положень вітчизняного кримінального процесуального права з європейськими стандартами захисту прав людини. Формально-юридичний метод використо-

вувався для з'ясування змісту норм законодавства, наприклад ст.ст. 124, 126, 127–129 Кримінального процесуального кодексу України. Застосування формально-логічного методу сприяло формулюванню належного понятійно-категоріального апарату дослідження.

Виклад основного матеріалу. Отже спробуємо окреслити деякі процесуальні ситуації, дотичні до кримінального провадження, коли може виникнути питання про дотримання презумпції невинуватості в її другому аспекті, та детальніше їх проаналізувати з погляду дотримання визначальних стандартів цього фундаментального принципу.

Вирішення питання про процесуальних витрат у разі завершення кримінального провадження шляхом його закриття.

Аналіз цього питання уявляється доцільним розпочати з погляду з'ясування змісту законодавчих рамок. Так, згідно з ч. 1 ст. 126 КПК питання про процесуальні витрати може бути вирішено як у вироку суду, та і в його ухвалі. При цьому слід відмітити, що у наведеній нормі відсутнє уточнення щодо конкретного виду вироку (наприклад, виключно обвинувального). На противагу цьому правила розподілу процесуальних витрат передбачені в іншій статті КПК — ст. 124 — аналіз змісту ч. 1 та ч. 2 якої може свідчити про неповноту цієї норми, оскільки відповідні правила поширюються виключно на випадки постановлення судом обвинувального вироку. Таким чином, є підстави стверджувати про наявність законодавчої прогалини щодо ситуацій постановлення судом виправдувального вироку або ухвали про закриття кримінального провадження. При чому, на відміну від випадків виправдання обвинуваченого, коли відповідь на питання про розподіл процесуальних витрат видається очевидною, у разі закриття провадження уявляються можливими деякі варіанти, особливо з огляду на неоднорідну природу підстав для закриття кримінального провадження.

Окреслений законодавчий дефект активно намагається виправити у своїх практиці Верховний Суд (далі — ВС), але інколи це не допомагає у досягненні певної правової визначеності, зокрема через низку факторів: 1) неоднорідність підстав для закриття кримінального провадження (зокрема, наявність серед них як реабілітуючих, так і нереабілітуючих); 2) різноманіття видів самих процесуальних витрат (ст. 118 КПК); 3) осіб, з ініціативи яких відповідні витрати мали місце (наприклад, хто саме ініціював залучення експерта та проведення експертизи, виклик певного свідка тощо).

Зокрема, як впливає зі змісту постанови колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 29 вересня 2021 р. (справа № 342/1560/20), у якій ВС наголосив на тому, що закриття кримінального провадження з нереабілітуючих підстав (у цій справі йшлося про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим) вказує

на те, що стосовно особи було зібрано достатньо доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення, однак у силу певних обставин кримінальне провадження щодо цієї особи виключається. ВС також наголосив на обов'язковому попередньому отриманні згоди на звільнення і її добровільній відмові від використання своїх прав на доведення своєї невинуватості у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення. З огляду на це судді ВС висували, що всі процесуальні витрати, понесені органом досудового розслідування та пов'язані з розслідуванням кримінального провадження, має відшкодовувати саме підозрюваний або обвинувачений. Цікавою є також аргументація апеляційного суду у цій справі, який у своєму рішенні вказав на те, що підстава, на якій було закрито кримінальне провадження, не реабілітує особу і не звільняє від сплати процесуальних витрат за проведення експертиз, без яких і саме примирення та звільнення від кримінальної відповідальності не було б можливим [10].

На перший погляд, може скластися враження, що наведене у цій постанові мотивування може становити загрозу для презумпції невинуватості у її другому аспекті. Однак, більш глибокий аналіз цього питання вимагає звернення до деяких підходів, викладених у практиці ЄСПЛ.

Так, убачається доцільним звернути увагу на рішення «Lutz проти Німеччини» (заява № 9912/82) від 25 серпня 1987 р., де заявник (колишній обвинувачений у справі) посилався на порушення § 2 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (далі — ЄКПЛ), оскільки національний суд відмовив у компенсації йому процесуальних витрат на правову допомогу. Розглянувши аргументи обох сторін, ЄСПЛ дійшов висновку про те, що не сам факт відмови у відшкодуванні витрат, а наведені у відповідному рішенні формулювання можуть порушувати презумпцію невинуватості, оскільки обґрунтування в такому разі не може бути відокремлене від резолютивної частини. При цьому у розглянутих рішеннях німецьких судів були вислови про те, що: підсудний, найімовірніше, був би засуджений; що якби кримінальне переслідування не було закінчено строком давності, підсудний «майже напевно був би визнаний винним у правопорушенні», «підстави для постанови щодо судових витрат у оскаржуваних рішеннях... справедливо обмежуються висновком про те, що підсудного, найімовірніше, було б визнано винним». З цього приводу ЄСПЛ резюмував, що німецькі суди мали на меті вказати, як вони були зобов'язані зробити для цілей рішення, що все ще існують вагомні підозри щодо пана Лутца. На думку ЄСПЛ, навіть якщо використані терміни можуть здаватися неоднозначними та незадовільними, суди по суті обмежилися констатацією існування «обґрунтованої підозри» щодо того, що підсудний «вчинив правопорушення» [11].

Враховуючи наведені міркування ЄСПЛ можемо зробити власний висновок про те, що загалом покла-

дення на підозрюваного, обвинуваченого процесуальних витрат у разі його звільнення від кримінальної відповідальності загалом не порушує презумпцію невинуватості. Водночас національні суди, ухвалюючи відповідне рішення повинні обмежуватися лише вказівкою на існування достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, без формулювання передчасних припущень про те, що особа з високою імовірністю мала б бути визнана винуватою, якщо б не її звільнення від кримінальної відповідальності. Це важливо з огляду на положення, викладене у п. 108 рішення ЄСПЛ у справі «Nealon and Hallam проти Сполученого Королівства» (заяви № 32483/19 та 35049/19) від 11 червня 2024 р, згідно з яким особи а разі припинення провадження щодо них є невинуватими в очах закону і повинні бути об'єктом ставлення, яке відповідає цій невинуватості [12].

Прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності як nereабілітуюча підстава для закриття кримінального провадження.

Ключовий аспект розглядуваної проблеми полягає в тому, що суди, постановляючи ухвали про закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільнення від кримінальної відповідальності з різних підстав, нерідко в цих рішеннях у доволі стверджувальній формі вказують на вчинення конкретною особою кримінального правопорушення. Можемо припустити, що да такого підходу суддів можуть спонукати вимоги до клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, що наведені у ч. 1 ст. 287 КПК. Зокрема, згідно з п. 6 цієї норми, клопотання має містити посилання на «докази, які підтверджують вчинення особою кримінального правопорушення». Не набагато краще у світлі розглядуваної проблеми сформульовані і релевантні приписи кримінального закону, оскільки ст.ст. 45–49 Кримінального кодексу України передбачають звільнення від кримінальної відповідальності саме осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за певних умов.

Поряд із цим, хоча такий підхід і може здаватися доцільним на перший погляд, ВС у своїй постанові від 11 грудня 2025 р. (справа № 757/40360/20-к) окреслює дещо інше бачення цього питання. Так, колегія суддів ККС ВС підкреслила, що положеннями кримінального процесуального закону не передбачено імперативних норм, які зобов'язують суд під час розгляду клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності встановлювати фактичні обставини справи та перевіряти їх доказами, встановлювати факт того, що певне правопорушення (діяння) мало місце, що воно має склад певного кримінального правопорушення, що його вчинила певна особа, зокрема враховуючи невідкладність вирішення відповідного клопотання. Наголошується на тому, що за вказаних обставин вчинення будь-яких подальших процесуальних дій чи прийняття рішень у кримінальному провадженні процесуальний закон не передбачає [13].

Це питання стало предметом аналізу і в наукових джерелах. Зокрема, як вказує Ю. В. Баулін, положення щодо презумпції невинуватості, закріплені у ч. 1 ст. 62 Конституції України, цілком допускають, щоб суд, приймаючи рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності, певною мірою може визнати її такою, яка вчинила злочин, однак йдеться про процесуальний порядок, відмінний від винесення обвинувального вироку. При цьому на переконання Ю. В. Бауліна, жодна зі складових презумпції невинуватості при звільненні від кримінальної відповідальності не страждає — зокрема, не має місце перекладання тягаря доказування на особу, а також усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [1, с. 54–55].

Поряд із цим О. О. Дудоров відмічає невідповідність матеріально-правового інституту звільнення від кримінальної відповідальності та процесуальної форми його втілення конституційному принципу презумпції невинуватості. На переконання вченого, сумнівними є аргументи тих науковців, що навіть та обставина, що остаточне рішення про звільнення від кримінальної відповідальності приймається судом не вирішує проблему, оскільки формою такого рішення є ухвала суду — натомість, встановлення винуватості особи у вчиненні злочину можливо виключно шляхом постановлення обвинувального вироку. Зважаючи на це, О. О. Дудоров не погоджується з умовиводом про те, що конституційна презумпція невинуватості при звільненні від кримінальної відповідальності залишається не спростованою. На противагу цьому, інтерпретуючи положення ч. 1 ст. 62 Конституції України, науковець доходить висновку про те, що встановлення винуватості особи у вчиненні злочину безпосередньо обвинувальним вироком суду є потрібним виключно у разі, коли особа піддається покаранню. Натомість, питання про те, в якому порядку має встановлюватись винуватість особи у вчиненні злочину, якщо цій особі покарання не призначається, на переконання О. О. Дудорова, залишається не вирішеним на законодавчому рівні [9, с. 119–120].

На наше переконання, слід погодитися з пропозиціями та висновками, сформульованими у наведеній вище постанові ВС про відсутність потреби в ухвалі суду про звільнення від кримінальної відповідальності стверджувати саме про вчинення від кримінального правопорушення — на противагу цьому достатньо просто навести фактичні обставини, що могли б свідчити про його вчинення конкретною особою, однак обмежуючись формулюваннями, властивими для стандарту «обґрунтованої підозри».

Вирішення питання про відшкодування шкоди потерпілому в разі закриття кримінального провадження.

Так само, як і у світлі першого аспекту, аналіз цього питання передусім вимагає звернення до нормативно-правової основи. Отже, насамперед, може бути звернено увагу на положення ч. 2 ст. 127

КПК, згідно з якими стягнення шкоди, що була завдана кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, може бути здійснено на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні. Очевидно, що ця норма містить загальне правило, натомість його конкретизацію знаходимо вже у ч. 1 ст. 129 КПК, відповідно до змісту якої рішення про задоволення цивільного позову (повністю або частково) чи відмову в його задоволенні, залежно від доведеності підстав і розміру позову, суд має постановити у разі ухвалення обвинувального вироку або постановлення ухвали про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Водночас, у разі коли йдеться про закриття кримінального провадження судом з не реабілітуючих підстав, виходячи із системного аналізу ст. ст. 127–129 КПК, цивільний позов має бути залишено без розгляду, що однак не позбавляє особи права пред'явити такий позов в порядку цивільного судочинства (ч. 7 ст. 128 КПК).

До подібних умовиводів дійшла і колегія суддів Першої судової палати ККС ВС від 10 серпня 2021 р. (справа № 161/694/20), резюмувавши, що «у разі постановлення ухвали про закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності заявлений у кримінальному провадженні цивільний позов по суті не вирішується, а залишається без розгляду». Як відмітили судді, у такому разі позивач вправі вирішити свої вимоги в порядку цивільного судочинства [14].

На продовження зазначеного уявляється можливим навести низку важливих висновків ЄСПЛ, до яких він дійшов у деяких ключових справах щодо інтерпретації другого аспекту презумпції невинуватості. По-перше, на підтвердження того, що цей аспект може бути розглянутий саме в контексті § 2 ст. 6 ЄКПЛ, можемо згадати рішення у справі «Allen проти Сполученого Королівства» (заява № 25424/09) від 12 липня 2013 р., в п. 98 якого уточнюється, що справи і прийняті судові рішення після припинення кримінального провадження, які стосуються цивільних позовів про компенсацію, поданих потерпілими, є одним із напрямків практики ЄСПЛ у питаннях застосування статті 6 § 2 ЄКПЛ [15].

У світлі цього вже у іншій своїй справі, згаданій вище — «Nealon and Hallam проти Сполученого Королівства» (п. 169) — ЄСПЛ зауважив, «на національному рівні судді можуть бути зобов'язані, поза контекстом кримінального обвинувачення, розглядати справи, що виникають з тих самих фактів, що й попереднє кримінальне обвинувачення, яке не призвело до обвинувального вироку». Як вказує ЄСПЛ, у такому разі захист, який надається статтею 6 § 2 у її другому аспекті, не слід тлумачити таким чином, щоб перешкоджати національним судам у наступних провадженнях, розглядати ті самі факти, які були вирішені в попередньому кримінальному провадженні,

за умови, що при цьому вони не покладають кримінальну відповідальність на відповідну особу. Також у п. 153 цього ж рішення ЄСПЛ наголосив, що незалежно від того, чи завершилося кримінальне провадження припиненням провадження чи виправдальним вироком, звільнення від кримінальної відповідальності має поважатися в рамках цивільного провадження про компенсацію, але не повинно перешкоджати встановленню цивільної відповідальності щодо виплати компенсації, що виникає з тих самих фактів, на основі менш суворого тягаря доказування, за умови, що національне рішення про компенсацію не містить твердження про зарахування кримінальної відповідальності стороні-відповідачу. [12].

З наведеного можна висувати, що залишення потерпілій особі можливості пред'явити цивільний позов стосовно шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (тобто стосовно тих обставин, що вже могли розглядатися в межах кримінального провадження), в порядку цивільного судочинства саме по собі не порушуватиме презумпцію невинуватості в її другому аспекті. Водночас, ключове значення для висновку про її дотримання в такому разі матимуть ті формулювання, що будуть використані судом при прийнятті та ухваленні рішення по суті такого цивільного позову.

На підтвердження цього може бути зазначено п. 101 рішення у справі «Allen проти Сполученого Королівства», де наголошується на тому, що у справах, які стосуються права потерпілого на компенсацію від заявника, якого раніше було визнано невинним у кримінальному обвинуваченні, вирішальне значення має те, чи рішення про цивільну компенсацію містить твердження про приписування кримінальної відповідальності. У такому разі це створюватиме зв'язок між двома провадженнями, а отже стаття 6 § 2 буде застосовуватися стосовно рішення за позовом про компенсацію [15].

При цьому, як відмічає ЄСПЛ, за подібних обставин заявники насамперед скаржаться саме на конкретні формулювання в рішенні, які викликали сумніви щодо їхньої невинуватості. Наприклад, коли компетентний суд однозначно встановив, що дії заявника становили кримінальні діяння, в яких його звинувачували, і що він скоїв ці діяння з навмисним наміром, так само як у разі коли обґрунтування відображало думку про те, що було скоєно кримінальне правопорушення, і що заявник був винним у цьому правопорушенні, порушення статті 6 § 2 ЄКПЛ мало місце. Натомість, порушення було відсутнє у випадку, коли формулювання, ви-

користане національними судами, не могло бути обґрунтовано інтерпретоване як таке, що приписує заявнику кримінальну відповідальність (п. 153) [12]. Отже, останній приклад може слугувати орієнтиром для того, як саме національні суди мають підходити до мотивування своїх рішень за наслідком розгляду цивільного позову.

Висновок і перспективи. Проведений у статті аналіз дозволив висвітлити деякі питання, що стичні до кримінального провадження, і розкривають другий, т.зв. «репутаційний», аспект презумпції невинуватості, пов'язаний із розглядом питань після припинення провадження, насамперед у разі його закриття. По-перше, констатовано, що вирішення питання про процесуальні витрати у разі звільнення від кримінальної відповідальності допускається в ухвалі про закриття кримінального провадження, зокрема і шляхом їх покладення на підозрюваного, обвинуваченого — проте, національні суди, ухвалюючи відповідне рішення повинні обмежуватися лише вказівкою на існування достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. У наступних дослідженнях доцільно зосередити увагу на тому, як саме підстава для звільнення від кримінальної відповідальності може вплинути на розподіл процесуальних витрат.

По-друге, констатовано, що загалом прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності не порушує принципу презумпції невинуватості, однак відповідна ухвала суду не повинна містити стверджувальних висновків про вчинення особою конкретного кримінального правопорушення. Це дало можливість сформулювати наукові пропозиції щодо вдосконалення правозастосовної практики. Водночас надалі може бути зосереджено увагу на напрямках законодавчої новелізації з цього аспекту.

По-третє, висновано, що допустимість вирішення цивільного позову щодо обставин, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення, надалі в порядку цивільного судочинства переважно співставно із концептуальним змістом другого аспекту презумпції невинуватості, однак при вирішенні цього питання суди мають визначати вимогу про компенсацію на основі деліктного права в інших правових рамках, ніж ті, що стосуються кримінального провадження. На підставі чого сформульовано відповідну наукову рекомендацію. Подальший розвиток дослідження з цього вектору убачається у висвітленні проблем відшкодування шкоди підозрюваному, обвинуваченому у разі закриття кримінального провадження.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Baulin_Yurii/Zvlnennia_vid_kryminalnoi_vidpovidalnosti.pdf? PHPSESSID=nikrvfn5usjh9mu5ea5obb6fe7 (дата звернення: 02.02.2026).
2. Гловюк І.В. Справа «Mamaladze v. Georgia» та презумпція невинуватості: досвід для України. *Право на справедливий суд у кримінальному провадженні: матеріали Круглого столу* (24 травня 2024 року) / Н.Р. Лащук, І.Р. Серкевич Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 107–112.
3. Дуюнова Т.В., Півненко Л.В. Конституційно-правовий зміст презумпції невинуватості. *Нове українське право*. 2021. Вип. 6. № . С. 161–165. URL: <https://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/173/157> (дата звернення: 03.02.2026).
4. Капліна О.В. Коментар до статті 62. *Конституція України. Науково-практичний коментар* / [Ю.Г. Барабаш, А.П. Гетьман, С.Г. Серьогіна та ін.; Нац. акад. прав. наук України]; за заг. ред. Р.О. Стефанчука та О.В. Петришина. Київ: ВАІТЕ, 2024. 760 с. С. 281–289.
5. Журавльов О.Г. Співвідношення між презумпцією невинуватості та забезпеченням доведеності вини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 477–480. URL: https://www.lsej.org.ua/6_2024/121.pdf (дата звернення: 03.02.2026).
6. Калинюк С.С. Презумпція невинуватості в міжнародному кримінальному процесі: міжнародна та європейська практика. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 333–338. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2022_2_64 (дата звернення: 03.02.2026).
7. Любавіна В.П. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини як засада кримінального провадження: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова 18 експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2018. 23 с.
8. Фулей Т. Презумпція невинуватості: концептуальні підходи. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1. С. 39–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2012_1_7 (дата звернення: 03.02.2026).
9. Дудоров О.О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ: Ваіте, 2017. 872 с. URL: <http://dudorov.com.ua/images/download/vp-vp2.pdf> (дата звернення: 02.02.2026).
10. Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 29 вересня 2021 р (справа № 342/1560/20). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100109239> (дата звернення: 02.02.2026).
11. Рішення ЄСПЛ у справі «Lutz проти Німеччини» (заява № 9912/82) від 25 серпня 1987 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57531> (дата звернення: 02.02.2026).
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Nealon and Hallam проти Сполученого Королівства» (заяви № 32483/19 та 35049/19) від 11 червня 2024 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234468> (дата звернення: 02.02.2026).
13. Постанова ККС ВС від 11 грудня 2025 р. (справа № 757/40360/20-к). URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=132556371> (дата звернення: 02.02.2026).
14. Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10 серпня 2021 р. (справа № 161/694/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99009862> (дата звернення: 02.02.2026).
15. Рішення ЄСПЛ у справі «Allen проти Сполученого Королівства» (заява № 25424/09) від 12 липня 2013 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122859> (дата звернення: 02.02.2026).

References

1. Baulin, Yu. V. (2004). *Zvlnennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti* [Release from criminal liability]. Kyiv: Atika. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Baulin_Yurii/Zvlnennia_vid_kryminalnoi_vidpovidalnosti.pdf [in Ukrainian].
2. Hloviuk, I. V. (2024). Sprava "Mamaladze v. Georgia" ta prezumptsiia nevinuvatosti: Dosvid dlia Ukrainy [The case "Mamaladze v. Georgia" and the presumption of innocence: Experience for Ukraine]. In N. R. Lashchuk & I. R. Serkevych (Eds.), *Pravo na spravedyvyi sud u kryminalnomu provadzhenni: Proceedings of the round table (May 24, 2024)* (pp. 107–112). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
3. Duiunova, T. V., & Pivnenko, L. V. (2021). Konstytutsiino-pravovyi zmist prezumptsii nevinuvatosti [Constitutional and legal content of the presumption of innocence]. *Nove ukrainske pravo*, 6, 161–165. Retrieved from <https://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/173/157> [in Ukrainian].
4. Kaplina, O. V. (2024). Komentar do statti 62 [Commentary to Article 62]. In R. O. Stefanчук & O. V. Petryshyn (Eds.), *Konstytutsiia Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar* (pp. 281–289). Kyiv: VAITE [in Ukrainian].
5. Zhuravlov, O. H. (2024). Spivvidnoshennia mizh prezumptsiieiu nevinuvatosti ta zabezpechenniam dovedenosti vyny [Correlation between the presumption of innocence and ensuring proof of guilt]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 477–480. Retrieved from https://www.lsej.org.ua/6_2024/121.pdf [in Ukrainian].
6. Kalyniuk, S. S. (2022). Prezumptsiia nevinuvatosti v mizhnarodnomu kryminalnomu protsesi: Mizhnarodna ta yevropeiska praktyka [Presumption of innocence in international criminal proceedings: International and European practice]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, 2, 333–338. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/anopr_2022_2_64 [in Ukrainian].

7. Liubavina, V.P. (2018). *Prezumtsiia nevinovatosti ta zabezpechennia dovedenosti vyny yak zasada kryminalnoho provadzhenia* [Presumption of innocence and ensuring proof of guilt as a principle of criminal proceedings] (Abstract of PhD dissertation). University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin [in Ukrainian].
8. Fulei, T. (2012). *Prezumtsiia nevinovatosti: Kontseptualni pidkhody* [Presumption of innocence: Conceptual approaches]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*, 1, 39–53. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2012_1_7 [in Ukrainian].
9. Dudorov, O. O. (2017). *Kryminalne pravo: Teoriia i praktyka (vybrani pratsi)* [Criminal law: Theory and practice (selected works)]. Kyiv: Vaite. Retrieved from <http://dudorov.com.ua/images/download/vp-vp2.pdf> [in Ukrainian].
10. Supreme Court of Ukraine. (2021, September 29). *Postanova kolehii suddiv Tretoi sudovoi palaty KKS VS u spravi No. 342/1560/20*. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/100109239> [in Ukrainian].
11. European Court of Human Rights. (1987, August 25). *Lutz v. Germany (Application No. 9912/82)*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57531>
12. European Court of Human Rights. (2024, June 11). *Nealon and Hallam v. the United Kingdom (Applications No. 32483/19 and 35049/19)*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234468>
13. Supreme Court of Ukraine. (2025, December 11). *Postanova KKS VS u spravi No. 757/40360/20-k*. Retrieved from <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=132556371> [in Ukrainian].
14. Supreme Court of Ukraine. (2021, August 10). *Postanova kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty KKS VS u spravi No. 161/694/20*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99009862> [in Ukrainian].
15. European Court of Human Rights. (2013, July 12). *Allen v. the United Kingdom (Application No. 25424/09)*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122859>

Дата першого надходження статті до видання: 10.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.03.2026

Дата публікації: 18.03.2026